

Sygn. akt I ACa 712/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 listopada 2016 roku

Sąd Apelacyjny w Szczecinie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSA Tomasz Żelazowski
Sędziowie:	SSA Ryszard Iwankiewicz (spr.) SSA Artur Kowalewski
Protokolant:	sekr. sądowy Karolina Baczmaga

po rozpoznaniu w dniu 30 listopada 2016 roku na rozprawie w Szczecinie

sprawy z powództwa A. N.

przeciwko Skarbowi Państwa - Sądowi Okręgowemu w S.

o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie

z dnia 15 czerwca 2016 roku, sygn. akt I C 870/15

I. oddala apelację;

II. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Szczecinie na rzecz adwokata K. M. kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych wraz z należnym podatkiem VAT tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu w postępowaniu apelacyjnym;

III. zasądza od powódki A. N. na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym, nie obciążając tymi kosztami powódki w pozostałym zakresie.

SSA A. Kowalewski SSA T. Żelazowski SSA R. Iwankiewicz

Sygn. akt: I ACa 712/16

UZASADNIENIE

Powódka A. N. wystąpiła z pozwem przeciwko pozwanemu Skarbowi Państwa - Sądowi Okręgowemu w S. o pozbawienie w całości wykonalności tytułu wykonawczego stanowiącego wyrok Sądu Rejonowego w Szczecinie z dnia

14 kwietnia 2003 r., sygn. akt V K 1476/00, zaopatrzony w klauzulę wykonalności postanowieniem Sądu Rejonowego Szczecin-Centrum w Szczecinie z dnia 24 marca 2015 r., sygn. akt IV Ko 720/15.

Powódka podniosła, że na podstawie wyroku Sądu Rejonowego w Szczecinie z dnia 14 kwietnia 2003 r., sygn. akt V K 1476/00 K. W. została uznana za winną zarzuconych jej czynów i zobligowana na podstawie art. 46 § 1 k.k. do zapłaty kwoty 271.699,98 zł tytułem obowiązku naprawienia wyrządzonej szkody w całości. Spadek po zmarłej w dniu 20 maja 2011 r. K. W. nabyła m.in. powódka. Powódka wskazała, że kwestionuje w całości swoją odpowiedzialność za zobowiązanie orzeczone względem zmarłej K. W. z tytułu obowiązku naprawienia szkody. W ocenie powódki, ciężar ten stanowi obowiązek majątkowy ściśle powiązany z osobą zmarłej i jako taki nie wchodzi do spadku po niej i nie może obciążać żadnego ze spadkobierców, w tym powódki.

Pozwany Skarb Państwa Sąd Okręgowy w S. w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa, wskazując, że spadkobierców dłużnika obciąża obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem i zwracając uwagę na kompensacyjną funkcję orzeczenia obowiązku naprawienia szkody z art. 46 § k.k.

Wyrokiem z dnia 15 czerwca 2016 r. Sąd Okręgowy w Szczecinie oddalił powództwo, opierając to rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach i wnioskach:

Przeciwko powódce A. N., na podstawie tytułu wykonawczego w postaci wyroku Sądu Rejonowego w Szczecinie z dnia 14 kwietnia 2003 r. sygn. akt V K 1476/00 zaopatrzony w klauzulę wykonalności postanowieniem Sądu Rejonowego Szczecin- Centrum w Szczecinie z dnia 24 marca 2015 r., sygn. akt V K 1476/00, Komornik sądowy przy Sądzie Rejonowy Szczecin- Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie S. R. wszczął postępowanie egzekucyjne w sprawie o sygn. akt Km 555/15, zmierzające do wyegzekwowania należności głównej w kwocie 271.699,98 zł. Kwota ta stanowi orzeczone ww. wyrokiem Sądu Rejonowego w Szczecinie z dnia 14 kwietnia 2003 r. sygn. akt V K 1476/000 w jego pkt 4 wobec K. W. obowiązek naprawienia szkody w całości. Kwota ta powinna zostać zapłacona na rzecz pokrzywdzonego, tj. Sądu Okręgowego w Szczecinie.

Powódka należy do spadkobierców K. W. i w stosunku do niej oraz pozostałych trojga spadkobierców, tj. rodzeństwa powódki, w zakresie orzeczonego obowiązku naprawienia szkody została wyrokowi Sądu Rejonowego w Szczecinie z dnia 14 kwietnia 2003 r. sygn. akt V K 1476/00 nadana postanowieniem Sądu Rejonowego Szczecin- Centrum w Szczecinie z dnia 24 marca 2015 r. sygn. akt V K 1476/00 klauzula wykonalności, z ograniczeniem odpowiedzialności dłużników (spadkobierców) do wartości ustalonego w inwentarzu stanu czynnego spadku.

Powódce co do zasady przysługuje możliwość wystąpienia z opartym na przepisie 840 § 1 k.p.c. powództwem przeciwegzekucyjnym, gdyż w obrocie prawnym funkcjonuje tytuł wykonawczy wydany przeciwko niej, a przytoczona w pozwie argumentacja wskazuje, że powódka przeczy zdarzeniom, na których oparto wydanie klauzuli wykonalności, ponieważ kwestionuje przejście obowiązku wynikającego z orzeczenia sądowego, nadto twierdząc, że obowiązek naprawienia szkody nie wszedł do spadku (nie przeszedł na spadkobierców K. W. odpowiedzialnej za powstałą szkodę, czyli wygasł), powołuje się na to, że po powstaniu tytułu egzekucyjnego nastąpiło zdarzenie, wskutek którego zobowiązanie wygasło i nie może być już egzekwowane.

Stosownie do art. 922 § 1 k.c. prawa i obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób. W przedmiotowej sprawie "długiem spadkowym", jaki stosownie do treści powyższego przepisu przeszedł na skutek spadkobrania na powódkę, jest obowiązek naprawienia szkody.

Zgodnie z art. 788 § 1 k.p.c., jeżeli uprawnienie lub obowiązek po powstaniu tytułu egzekucyjnego lub w toku sprawy przed wydaniem tytułu przeszły na inną osobę, sąd nada klauzulę wykonalności na rzecz lub przeciwko tej osobie, gdy przejście to będzie wykazane dokumentem urzędowym lub prywatnym z podpisem urzędowo poświadczonym. W postępowaniu karny kwestia ta jest unormowana przepisem art. 107 § 1 k.p.k. Zgodnie z jego brzmieniem, sąd lub referendarz sądowy nadaje na żądanie osoby uprawnionej klauzulę wykonalności orzeczeniu podlegającemu wykonaniu w drodze egzekucji. § 2. tego artykułu stanowi, że orzeczenia nakładające obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz nawiązkę orzeczoną na rzecz pokrzywdzonego uważa się za orzeczenia

co do roszczeń majątkowych, jeżeli nadają się do egzekucji w myśl przepisów kodeksu postępowania cywilnego. Oznacza to, że w postępowaniu klauzulowym sąd nadający klauzulę ocenia wyłącznie wykonalność orzeczenia oraz zdolność do wykonania go w drodze egzekucji, a także kwestie formalnego wykazania następstwa prawnego. Sąd Rejonowy, dysponując dowodem, że powódka jest spadkobiercą K. W., nadał przeciwko powódce jako następcy prawnemu dłużnika klauzulę wykonalności i obecnie powódka może ten tytuł zwalczać wyłącznie w drodze powództwa przeciwegzekucyjnego.

Powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego, stwierdzono, że to względ na interes poszkodowanego, aby zaoszczędzić mu konieczności wytaczania odrębnego procesu przed sądem cywilnym, spowodował wprowadzenie możliwości orzekania o odszkodowaniu przez sąd karny. Sam fakt orzekania przez sąd karny, nie uzasadnia tezy, że zasądzone odszkodowanie nie ma charakteru cywilnoprawny i jest wyłącznie środkiem karnym, bowiem sąd karny rozstrzyga o odszkodowaniu na podstawie tych samych przesłanek, co sąd cywilny. Jeżeli sąd karny nie orzeka o odszkodowaniu, które ma charakter cywilnoprawny, może w to miejsce orzec nawiązkę, która będzie miała charakter nie odszkodowania, lecz będzie to środek karny, gdyż sąd karny nie jest związany przepisami prawa cywilnego przy jej wymierzaniu. Mając na uwadze powyższe względy uznać należało, że dług polegający na obowiązku naprawienia szkody, nawet jeżeli został ustalony w procesie karnym, ma charakter cywilnoprawny. W konsekwencji dług taki jako element majątku spadkodawcy wchodzi do spadku i przechodzi na jego spadkobierców.

Mając zatem na uwadze, że zobowiązanie spadkodawcy K. W. polegające na naprawieniu szkody orzeczonej na podstawie art. 46 § 1 k.k., wynikające z ww. tytułu wykonawczego podlega dziedziczeniu i przeszło na jej spadkobierców, w tym powódkę, powództwo jako niezasadne podlegało oddaleniu.

Mając na względzie sytuację powódki, która jest osobą bardzo młodą, dotychczas jeszcze uczącą się i nie uzyskującą stałych dochodów, a nadto stan zdrowia wymagający leczenia, a także charakter zgłoszonego roszczenia i różne stanowiska sądów w podobnych sprawach, co uprawniało powódkę do poszukiwania rozstrzygnięcia na drodze sądowej, Sąd przyjął, iż w sprawie istnieją podstawy do zastosowania przepisu art. 102 k.p.c. i zwolnienia powódki od kosztów procesu należnych pozwanemu.

Apelację od powyższego wyroku wniosła powódka, zarzucając:

I. naruszenie przepisów prawa materialnego, a mianowicie:

1) art. 46 § 1 k.k. polegające na wadliwym zakwalifikowaniu środka karnego w postaci obowiązku naprawienia szkody orzeczonego wyrokiem Sądu Rejonowego w Szczecinie z dnia 14 kwietnia 2003 r., sygn. akt V K 1476/00 w sprawie przeciwko K. W., jako odszkodowania o charakterze cywilnoprawnym z pominięciem jego podstawowej funkcji penalnej (represyjnej), podczas gdy środek ten jest instytucją prawa karnego materialnego, do której zastosowanie znajdują dyrektywy wymiaru kary, o których mowa w art. 53 i nast. k.k., a nie przepisy prawa cywilnego;

2) art. 922 § 2 k.c. polegające na wadliwym zakwalifikowaniu obowiązku naprawienia szkody orzeczonego jako środek karny wyrokiem Sądu Rejonowego w Szczecinie z dnia 14 kwietnia 2003 r., sygn. akt V K 1476/00 w sprawie przeciwko K. W., za obowiązek (dług spadkowy) który wchodzi w skład masy spadkowej po zmarłej, podczas gdy obowiązek ten jako ściśle związany z osobą zmarłej K. W. nie należy do spadku i nie podlega dziedziczeniu.

Mając na względzie podniesione zarzuty, skarżąca wniosła o:

1. uwzględnienie powództwa w całości;
2. zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki zwrotu kosztów postępowania w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych, względnie o przyznanie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce z urzędu za obie instancje albowiem nie zostały one pokryte tak w całości jak i w części.

Pozwany wniosł o oddalenie apelacji.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powódki okazała się bezzasadna.

Sąd Okręgowy dokonał w sprawie prawidłowych ustaleń faktycznych istotnych dla rozpoznania sprawy oraz trafnie określił ich prawne konsekwencje. Ustalenia te Sąd Apelacyjny przyjmuje więc co do zasady za własne oraz podziela ich ocenę prawną. Kontrola instancyjna nie wykazała uchybień przepisom prawa materialnego i w związku z tym brak jest podstaw do akceptacji poglądu apelującej, że obowiązek naprawienia szkody orzeczony w wyroku karnym nie podlega dziedziczeniu.

Niewątpliwie kwestia prawna wymagająca rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie jest sporna zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie. Charakter prawny środka karnego w postaci obowiązku naprawienia szkody nie jest jednolicie postrzegany, na co wskazują powoływane w sprawie zarówno przez stronę powodową, jak i przez stronę pozwaną orzeczenia.

Przede wszystkim należy podkreślić, że spadek stanowi ogół praw i obowiązków majątkowych zmarłego o charakterze cywilnoprawnym (art. 922 § 1 k.c.), przy czym art. 922 k.c. nie zawiera ścisłej definicji spadku, lecz podaje ogólne wskazówki, na których ma się opierać rozstrzygnięcie, czy dane prawo lub obowiązek wchodzi w skład spadku (J. Piąkowski, H. Witzczak, J. Kawalko (w:) System prawa prywatnego, t. 10, s. 61-68). Przyjmuje się, że warunkami tego zaliczenia są w szczególności: cywilnoprawny i majątkowy charakter prawa lub obowiązku oraz brak ścisłego powiązania prawa lub obowiązku z osobą zmarłego. Pojęciem tym obejmuje się więc wszelkie prawa i obowiązki będące elementami stosunku cywilnoprawnego w szerokim tego słowa znaczeniu.

Na podstawie art. 922 § 1 k.c. obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą na spadkobierców, a ściślej rzecz ujmując, obciążając aktywa tworzące spadek, rodzą po stronie spadkobierców zmarłego obowiązek ich uregulowania. Z zasady spadkobierca wstępuje w dokładnie taką samą sytuację prawną i faktyczną, która istniała w chwili śmierci spadkodawcy.

Dostrzegając występujące w orzecznictwie i doktrynie rozbieżności co do charakteru prawnego orzeczanego w wyroku środka karnego w postaci obowiązku naprawienia szkody, Sąd Apelacyjny w całości podziela stanowisko zaprezentowane przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 15 maja 2015 r., V CSK 482/14 oraz przekonującą argumentację strony pozwanej zawartą w odpowiedzi na apelację. W ocenie Sądu odwoławczego, obowiązkowi naprawienia szkody orzeczanemu w na podstawie art. 46 § 1 k.k. należy przypisać zasadniczo funkcję kompensacyjną, bowiem głównym celem tego środka jest naprawienie wyrządzonej przestępstwem szkody, a nie ukaranie lub resocjalizacja sprawcy. Przy orzekaniu o obowiązku przewidzianym w art. 46 § 1 k.k. należy kierować się zasadami prawa cywilnego, a zatem warunkiem jego orzeczenia w wyroku karnym jest istnienie w chwili wyrokowania szkody, której ustalenia dokonuje się według tych samych reguł, jak przy określaniu odszkodowania w postępowaniu cywilnym. Również przepisy kodeksu postępowania karnego potwierdzają tezę, że przy stosowaniu tego środka karnego, chodzi nie tyle o represję wobec sprawcy, czy jego resocjalizację, ale głównie o naprawienie wyrządzonej pokrzywdzonemu szkody. Nie orzeka się bowiem o obowiązku naprawienia szkody, jeżeli roszczenie odszkodowawcze jest przedmiotem innego postępowania albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono, a w sytuacji, gdy orzeczone środki karne nie pokrywają całej szkody, pokrzywdzony może dochodzić dalszych roszczeń w postępowaniu cywilnym. Wniosek taki potwierdza przepis art. 415 k.p.k. zarówno w obecnym, jak i poprzednim brzmieniu. Orzeczenie w postępowaniu karnym o odszkodowaniu nie wpływa zatem na zmianę przesłanek, od których zależy powstanie roszczenia odszkodowawczego i zasad ustalania wysokości odszkodowania, zachowując tym samym charakter cywilnoprawny.

W związku z kompensacyjną funkcją środka karnego orzeczanego na podstawie art. 46 § 1 k.k., nie można więc zgodzić się z argumentacją apelującej, która próbowała wykazać, że dług wynikający z zastosowania tej instytucji, nie jest objęty dziedziczeniem. Przepis art. 922 k.c. wyłącza z dziedziczenia tylko obowiązki ściśle związane z osobą zmarłego, do których co do zasady niewątpliwie zaliczają się środki karne. Jednakże obowiązek orzeczony

na podstawie art. 46 § 1 k.k., jako mający charakter cywilnoprawnego obowiązku odszkodowawczego, przechodzi na spadkobierców podmiotu, który poniósł odpowiedzialność za powstałą szkodę. Art. 46 § 1 k.k. na przestrzeni swojego obowiązywania mniej lub bardziej jednoznacznie stanowił, że przy orzekaniu obowiązku naprawienia szkody sąd karny stosuje przepisy prawa cywilnego (poza wskazanymi jego regulacjami nie mającymi zastosowania przy orzekaniu przez sąd karny), co potwierdza cywilnoprawny charakter tego środka. Brak jest podstaw to uznania, że przepis ten nie miał takiego charakteru w momencie, w którym zapadał wyrok z 14 kwietnia 2003 r. wydany w sprawie V K 1476/00, nakładający na K. W. obowiązek naprawienia szkody i to w całości. Założeniem tego przepisu od początku jego obowiązywania było bowiem umożliwienie pokrzywdzonemu uzyskania odszkodowania za wyrządzoną przestępstwem szkodę w procesie przed sądem karnym, a co za tym idzie – uchronienie go przed koniecznością wytaczania powództwa w postępowaniu cywilnym. Nie można również pominąć tego, że ustawodawca w art. 46 § 1 i 2 k.k. przewidział dwie sytuacje – różne sytuacje. Pierwsza z nich dotyczy możliwości orzeczenia na zasadach prawa cywilnego o obowiązku naprawienia szkody, zaś druga o orzeczeniu nawiązki, której wymierzenie nie następuje już w oparciu o normy cywilne. Takie rozróżnienie także potwierdza cywilnoprawny charakter, jaki ma w istocie zasądzone na podstawie art. 46 § 1 k.k. odszkodowanie.

K. W. wyrządziła Skarbowi Państwa szkodę w wysokości 271 699,98 zł, poprzez przywłaszczenie w takiej kwocie gotówki z kasy Sądu Okręgowego. Po jej śmierci spadek odziedziczyła między innymi powódka, która przyjęła go z dobrodziejstwem inwentarza.

Sąd Apelacyjny nie znalazł żadnych przeciwwskazań do tego, by powódka, jako spadkobierczyni K. W., obowiązana była do naprawienia szkody po śmierci skazanej. Nie sprzeciwiają się temu w szczególności zasady współżycia społecznego, bowiem przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza (art. 1031 § 2 k.c.) powoduje, że spadkobierca nie ponosi odpowiedzialności osobistej. Jego odpowiedzialność ograniczona jest do odpowiedzialności za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego stanu czynnego spadku. Nabycie spadku z dobrodziejstwem inwentarza daje podstawę do powoływania się na to zdarzenie w toku postępowania egzekucyjnego, jako na podstawę do ograniczenia odpowiedzialności.

Mając więc na uwadze całokształt poczynionych powyżej rozważań należało uznać, że dług polegający na obowiązku naprawienia szkody, nawet jeżeli został ustalony w procesie karnym, ma charakter cywilnoprawny, dlatego też zobowiązanie takie jako element majątku spadkodawcy wchodzi do spadku i przechodzi na jego spadkobierców. Powódka zaś, jako spadkobierczyni po K. W. odpowiada za długi, które weszły do majątku spadkowego.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację.

Podstawę orzeczenia o kosztach zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym należnych stronie pozwanej stanowił art. 102 k.p.c., który przewiduje możliwość w wypadkach szczególnie uzasadnionych zasądzenia od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążania jej w ogóle kosztami. Sąd Apelacyjny miał na uwadze, że istnieje spór co do, czy w skład spadku wchodzi jako dług spadkowy, odszkodowanie orzeczone na podstawie art. 46 § 1 k.k. Poglądy w doktrynie i orzecznictwie na ten temat są różne. W związku z tym powódka mogła mieć subiektywne przeświadczenie co do zasadności dochodzonego roszczenia i w związku z tym obciążono ją tymi kosztami tylko w połowie, biorąc nadto pod uwagę jej sytuację życiową. Wysokość tych kosztów została ustalona – stosownie do art. 99 k.p.c. – przy uwzględnieniu stawek określonych w § 2 pkt 7 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie według stanu prawnego obowiązującego w chwili składania apelacji. Sąd nie znalazł podstaw do odstąpienia od obciążania powódki kosztami procesu w całości, gdyż uczynił to już Sąd I instancji, a powódka winna mieć świadomość ryzyka, jakie wiąże się z wniesieniem apelacji, zwłaszcza, że w tego samego rodzaju sprawach rozstrzyganych wcześniej, Sąd Apelacyjny przedstawił już swoje stanowisko, wydając niekorzystne orzeczenia w stosunku do innych spadkobierców (sygn. akt I ACa 1194/14 i I ACa 61/16).

O wysokości wynagrodzenia przyznanego ustanowionemu z urzędu pełnomocnikowi powódki orzeczone na podstawie § 4 w związku z § 8 pkt 7 i w związku z § 16 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 roku w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu.

SSA A. Kowalewski SSA T. Żelazowski SSA. R. Iwankiewicz